

หลักธรรมกับมนุษย์สัมพันธ์และการทำงานเป็นทีม

อิทธิบาท 4

แปลว่าข้อปฏิบัติให้ถึงความสำเร็จ มี 4 ประการ คือ

1. **ฉันทะ** คือความพอใจในงานหรือกิจที่ทำ ซึ่งงานหรือกิจนั้นเมื่อเป็นสิ่งที่คุณชอบก็ย่อมจะช่วยสร้างแรงจูงใจในการทำงานให้เกิดขึ้น
2. **วิริยะ** คือความขยันหมั่นเพียรในการทำงาน วิริยะจะเกิดขึ้นมากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับฉันทะ ถ้ามีฉันทะน้อยก็จะเกิดวิริยะน้อย ถ้ามีฉันทะมากก็จะเกิดวิริยะมาก เพราะฉะนั้นการจะขยันหมั่นเพียรทำงานให้สำเร็จได้จึงต้องสร้างฉันทะให้เกิดขึ้นเสียก่อน
3. **จิตตะ** คือความเอาใจใส่ในการทำงาน หมั่นตรวจดูว่างานทำไปแล้วเท่าไรและยังเหลืออยู่เท่าไร จึงจะสำเร็จ การที่บุคคลจะมีจิตตะมากหรือน้อยขึ้นอยู่กับฉันทะและวิริยะด้วย ถ้าเกิดความพอใจในงานนั้นมาก ก็จะเกิดความขยันหมั่นเพียรต่องานมากและเกิดความเอาใจใส่ต่องานมากด้วย
4. **วิมังสา** คือการใช้ปัญญาพิจารณาไตร่ตรองด้วยเหตุผลและติดตามกระบวนการทำงาน วิมังสาเป็นผลมาจากจิตตะ กล่าวคือ เมื่อตรวจตราดูแล้วว่าการทำงานบกพร่อง ก็จัดการแก้ไขข้อบกพร่องเหล่านั้นให้ดีขึ้น

ธรรมทั้ง 4 ประการดังกล่าวคือ ฉันทะ วิริยะ จิตตะ และวิมังสาจะเป็นเหตุเป็นผลต่อกันในการที่จะทำให้การงานนั้นสำเร็จตามเป้าหมาย หากบุคคลขาดหลักธรรมในหัวข้อนี้ย่อมทำให้บุคคลนั้นไม่อาจจะปฏิบัติงานร่วมกับผู้อื่นได้ ซึ่งย่อมเกิดผลเสียต่อบุคคลนั้น ไม่อาจจะปรับตัวเข้ากับเพื่อนร่วมชั้นเรียนหรือเพื่อนร่วมงานได้

ฆราวาสธรรม

เป็นหลักธรรมเหมาะสำหรับบุคคลทั่ว ๆ ไปนำไปประพฤติปฏิบัติเพื่อสร้างความสำเร็จและความเจริญก้าวหน้าในการดำรงชีวิต รวมถึงการมีชีวิตอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข โดยฆราวาสธรรม ประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ คือ

1. **สัจจะ** คือความจริงใจ ได้แก่
 1. ความจริงใจต่อตนเอง คือการมีศีลธรรมและมโนธรรมในตัวเอง
 2. ความจริงใจต่อบุคคลอื่น คือ การมีความซื่อตรงและประพฤติดีกับบิดามารดา ผู้มีพระคุณ ครูอาจารย์ มิตรสหาย ผู้ร่วมงาน และบุคคลโดยทั่วไป
2. **ทมะ** คือการฝึกฝนตนเองและข่มใจตนเองในด้านต่าง ๆ ดังนี้
 1. การฝึกฝนตนเอง คือการรู้จักนิสัยตนเอง พร้อมทั้งแก้ไขข้อบกพร่องของตนเองเพื่อให้เป็นคนดี มีคุณธรรม
 2. การข่มใจตนเอง คือการยับยั้งจิตใจของตนมิให้หลงมัวเมาอยู่กับอบายมุขหรือความชั่วต่าง ๆ

3. **ขันติ** คือการอดทนต่อความยากลำบากต่าง ๆ ทั้งทางร่างกายและจิตใจ ผู้ที่มีขันติจึงมีจิตใจที่เข้มแข็งและมีความเพียรพยายามทำความดีและเอาชนะความชั่ว โดยขันติมี 4 ประการ คือ

1. อดทนต่อความลำบาก
2. อดทนต่อความทุกข์
3. อดทนต่อความไม่พอใจ
4. อดทนต่ออำนาจกิเลส

4. **จาคะ** คือความเสียสละและพร้อมที่จะช่วยเหลือเกื้อกูลผู้อื่น โดยการเสียสละ แบ่งออกเป็น 2 ลักษณะ คือ

1. การเสียสละวัตถุสิ่งของเพื่อประโยชน์แก่ผู้อื่น
2. การเสียสละอารมณ์เพื่อไม่ให้โกรธ ซึ่งจะทำให้จิตใจมีแต่ความสุข

การปฏิบัติตามฆราวาสธรรม 4 จะช่วยทำให้ครอบครัวและบุคคลอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้าและมีความสามัคคีในหมู่คณะ

อคติ 4

หมายถึงความไม่เที่ยงธรรม ความไม่ชอบธรรม หรือความไม่ชอบด้วยเหตุผลหรือความลำเอียงนั่นเอง เมื่อบุคคลประพฤติทางกาย วาจา และทางใจโดยมีอคติหรือความลำเอียง ย่อมเป็นการทำลายความยุติธรรมในสังคมหรือทำลายประโยชน์สุขของคนส่วนรวม ความลำเอียงทั้ง 4 ประการ ได้แก่

1. **ฉันทาคติ** คือความลำเอียงเพราะความชอบพอรักใคร่คนที่ตนรักหรือคนที่ชอบพอกัน ซึ่งจะมีผลเสียต่อการบั่นทอนความสามัคคีและความเจริญก้าวหน้าของสังคมนั้น

2. **โทษาคติ** คือการลำเอียงเพราะความโกรธ ความโกรธย่อมทำให้คนขาดเหตุผล ขาดศีลธรรม ซึ่งจะมีผลทำให้การทำงานทุกอย่างเกิดความผิดพลาด เสียหาย และเกิดความเดือดร้อนแก่สังคมทั่วไป

3. **โมหาคติ** คือการลำเอียงเพราะหลง ได้แก่ คนที่ไม่คิดไตร่ตรองก่อนทำการใด ๆ และการไม่รู้จริง ซึ่งจะเกิดผลเสียทำให้ขาดความยุติธรรมและความสามัคคีได้

4. **ภยาคติ** คือการลำเอียงเพราะความกลัว ซึ่งจะมีผลทำให้ขาดความยุติธรรมและความสามัคคีเป็นต้น

สรุปได้ว่า อคติ 4 เป็นหลักธรรมที่คนในสังคมทุกคนพึงสังวรในการปฏิบัติเพื่อให้สังคมเกิดความสามัคคี และเกิดสัมพันธภาพที่ดีต่อกันในบุคคลทุกระดับและทุกอาชีพ

พรหมวิหาร 4

หมายถึงธรรมประจำใจที่ทำให้เป็นพรหม เป็นหลักธรรมสำหรับทุกคนที่จะช่วยให้การดำรงชีวิตมีความสุข โดยหลักธรรมนี้มี 4 ประการ ได้แก่

1. เมตตา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นมีความสุข อาจจะเป็นความสุขทางกายหรือทางวาจา เช่น การจูงคนตาบอดเดินข้ามถนน การพุดจาไพเราะอ่อนหวาน การไม่คิดร้ายต่อผู้อื่น และการปรับความคิดของเราให้สอดคล้องกับผู้อื่น

2. กรุณา คือความปรารถนาให้ผู้อื่นพ้นทุกข์ ความทุกข์คือสิ่งที่เข้ามาเบียดเบียนให้เกิดความไม่สบายกายและไม่สบายใจ

3. มุทิตา คือความยินดีเมื่อผู้อื่นได้ดี โดย “ดี” ในที่นี้หมายถึงการมีความสุขหรือมีความเจริญก้าวหน้า เช่น เห็นเพื่อนเรียนดีก็แสดงความยินดีกับเพื่อน

4. อุเบกขา คือการรู้จักวางเฉยหรือการวางใจเป็นกลาง ปราศจากอคติ เช่น เราทราบว่าเพื่อนสอบตกก็ไม่ควรแสดงความดีใจหรือเสียใจหรือรังเกียจเพื่อน แม้เพื่อนคนนั้นจะทำตัวเองก็ตาม ถ้าเขามีความขยันก็คงไม่สอบตก ดังนั้น เราจึงควรช่วยเหลือเขาโดยการทวนวิชาหรือให้คำแนะนำในการเรียน เป็นต้น

สรุปได้ว่า พรหมวิหาร 4 เป็นหลักธรรมที่จะช่วยให้เกิดการผูกมิตร การพิจารณาชีวิตอย่างมีเหตุผล และการมีจิตใจเอื้ออารีต่อกัน ซึ่งมีผลทำให้สังคมทุกระดับมีความสุข มีความเจริญก้าวหน้า มีสันติสุข และมีความยุติธรรม

สังคหวัตถุ 4

หมายถึงหลักธรรมที่เป็นเครื่องยึดเหนี่ยวน้ำใจของผู้อื่น ผูกไมตรี เอื้อเพื่อเกื้อกูลหรือเป็นหลักสงเคราะห์ซึ่งกันและกัน โดยสังคหวัตถุ 4 มีจุดมุ่งหมายที่จะให้คนสงเคราะห์กันตามฐานะ เพื่อให้อยู่ร่วมกันได้อย่างสงบและมีความสุขกายสบายใจ โดยประกอบด้วยหลักธรรม 4 ประการ คือ

1. ทาน คือการให้ การเสียสละ หรือการปันสิ่งของของตนแก่บุคคลอื่น

2. ปิยะวาจา คือการพุดจาด้วยถ้อยคำที่อ่อนหวานและจริงใจ ย่อมโน้มน้าวจิตใจของผู้ได้ยินได้ฟังให้มาคบหาสมาคมด้วย

3. อตถจริยา คือประพฤติสิ่งที่ประโยชน์ต่อผู้อื่นทั้งทางกาย วาจา และใจ

4. สมานัตตตา คือการเป็นผู้สม่ำเสมอหรือมีความประพฤติเสนอดันเสมอปลายโดยไม่หลงลืมตัวไม่ถือตัวว่าเหนือกว่าคนอื่น เช่น เมื่ออยู่ในสถานศึกษา นักศึกษาจะต้องเคารพระเบียบวินัยของสถานศึกษาอย่างเคร่งครัด เช่น ตั้งใจเรียน แต่งกายถูกระเบียบ มีสัมมาคารวะ ไม่ก่อการทะเลาะวิวาท และเชื่อฟังคำสั่งสอนของครูอาจารย์ เป็นต้น

สรุปได้ว่า สังคหวัตถุ 4 เป็นหลักธรรมที่ใช้สำหรับเป็นศิลปะในการครองใจคน เป็นเครื่องเหนี่ยวรั้งคนให้คนรักใคร่นับถือและช่วยเหลือซึ่งกันและกันให้อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข